

**Lösningsförslag till tentamen skrivning i 5B1117
Matematik III för E och ME, 2009-01-09**

1.

$$\begin{aligned} \iiint_{\mathbf{K}} z \, dx \, dy \, dz &= \int_0^1 dy \int_0^{2y^2} dx \int_0^x dz z = \\ &= \int_0^1 dy \int_0^{2y^2} dx \left[\frac{1}{2} z^2 \right]_0^x = \int_0^1 dy \int_0^{2y^2} dx \frac{1}{2} x^2 = \\ &= \int_0^1 dy \left[\frac{1}{6} x^3 \right]_0^{2y^2} = \int_0^1 dy \frac{1}{6} 2^3 y^6 = \frac{4}{3} \left[\frac{1}{7} y^7 \right]_0^1 = \frac{4}{21}. \end{aligned}$$

Svar: Integralen är lika med $\frac{4}{21}$.

2. Detta kan visas genom att använda Greens formel

$$\iint_S \left(\frac{\partial}{\partial x} Q - \frac{\partial}{\partial y} P \right) dx dy = \oint_C (P dx + Q dy)$$

med $Q = x/2$ och $P = -y/2$,

$$\begin{aligned} \frac{1}{2} \oint_C (-y dx + x dy) &= \frac{1}{2} \iint_S dx dy \left(\frac{\partial}{\partial x} x - \frac{\partial}{\partial y} (-y) \right) = \\ &= \iint_S dx dy = \text{Arean av } S. \end{aligned}$$

Obs. att beviset inte bara gäller för S ovan utan för ett godtyckligt område S som omsluts av en enkel, sluten kurva C .

3. Variabelsubstitutionen: $u = 3x$, $v = 2y$ och $w = z$ ger $9x^2 + 4y^2 + z^2 = u^2 + v^2 + w^2$, $dx dy dz = (du/3)(dv/2)(dw) = dudvdw/6$, och integrationsområdet blir $-\infty < u, v, w < \infty$. $\Rightarrow$ Integralen är lika med

$$\iint_{\mathbf{R}^3} \frac{1}{6} \frac{1}{(u^2 + v^2 + w^2)} e^{-(u^2 + v^2 + w^2)} dudvdw.$$

Med sfäriska koordinater, $u = r \sin(\theta) \cos(\phi)$, $v = r \sin(\theta) \sin(\phi)$, $w = r \cos(\theta)$, blir $u^2 + v^2 + w^2 = r^2$, $dudvdw = r^2 \sin(\theta) dr d\theta d\phi$, och integrationsområdet $0 \leq r < \infty$, $0 \leq \theta \leq \pi$, och $0 \leq \phi \leq 2\pi$. $\Rightarrow$ Integralen är lika med

$$\begin{aligned} \frac{1}{6} \int_0^\infty r^2 dr \int_0^\pi \sin(\theta) d\theta \int_0^{2\pi} \frac{1}{r^2} e^{-r^2} d\phi &= \frac{1}{6} 4\pi \int_0^\infty dr e^{-r^2} = \\ &= [\text{Ledningen}] = \frac{2\pi}{3} \frac{\sqrt{\pi}}{2} = \frac{\pi^{3/2}}{3}. \end{aligned}$$

Alternativlösning: Variabelbyten $x = r \sin(\theta) \cos(\phi)/3$, $y = r \sin(\theta) \sin(\phi)/2$, $z = r \cos(\theta)$, ger

$$\frac{d(x, y, z)}{d(r, \theta, \phi)} = \begin{vmatrix} \frac{\partial x}{\partial r} & \frac{\partial x}{\partial \theta} & \frac{\partial x}{\partial \phi} \\ \frac{\partial y}{\partial r} & \frac{\partial y}{\partial \theta} & \frac{\partial y}{\partial \phi} \\ \frac{\partial z}{\partial r} & \frac{\partial z}{\partial \theta} & \frac{\partial z}{\partial \phi} \end{vmatrix}$$

osv. (som måste beräknas för att få full poäng) och ger

$$dxdydz = \left| \frac{d(x, y, z)}{d(r, \theta, \phi)} \right| drd\theta d\phi = \frac{1}{6} r^2 \sin(\theta) drd\theta d\phi$$

osv., som ger direkt (r, θ, ϕ) -integralen ovan.

Svar: Integralen är lika med $\pi^{3/2}/3$.

4. Ytan kan, t.ex., parameteriseras genom

$$\begin{aligned} x &= u \cos(v) \\ y &= u \sin(v) \\ z &= 1 - u \cos(v) \end{aligned}$$

där $0 \leq u \leq 1$, $0 \leq v \leq 2\pi$. $\Rightarrow (\mathbf{r} = (x, y, z))$

$$\frac{\partial \mathbf{r}}{\partial u} \times \frac{\partial \mathbf{r}}{\partial v} = \begin{vmatrix} \mathbf{e}_x & \mathbf{e}_y & \mathbf{e}_z \\ \cos(v) & \sin(v) & -\cos(v) \\ -u \sin(v) & u \cos(v) & u \sin(v) \end{vmatrix} = (u, 0, u)$$

ger

$$\hat{\mathbf{n}} = \frac{(u, 0, u)}{\sqrt{u^2 + u^2}} = \frac{1}{\sqrt{2}}(1, 0, 1)$$

(obs. att $u \geq 0$).

Arean kan beräknas genom $\iint_{\mathbf{D}} dS$ där (med parameterframställningen osv. ovan),

$$dS = \left| \frac{\partial \mathbf{r}}{\partial u} \times \frac{\partial \mathbf{r}}{\partial v} \right| dudv = |(u, 0, u)| dudv = \sqrt{2}u dudv$$

och $\mathbf{D}$ definierad genom $0 \leq u \leq 1$, $0 \leq v \leq 2\pi$. $\Rightarrow$

$$\text{Arean} = \iint_{\mathbf{D}} dS = \int_0^1 du \int_0^{2\pi} dv \sqrt{2}u = (2\pi) \sqrt{2} \int_0^1 du u = \pi\sqrt{2}.$$

Svar: (a) $\hat{\mathbf{n}} = (1, 0, 1)/\sqrt{2}$.¹ (b) Arean av S är $\pi\sqrt{2}$.

5. Ansatsen $\mathbf{A} = \text{grad}\Phi$ ger

$$A_r = r \sin^2(\theta) \cos^2(\phi) = \frac{1}{h_r} \frac{\partial \Phi}{\partial r} \quad (1)$$

$$A_\theta = r \sin(\theta) \cos(\theta) \cos^2(\phi) = \frac{1}{h_\theta} \frac{\partial \Phi}{\partial \theta} \quad (2)$$

$$A_\phi = -r \sin(\theta) \cos(\phi) \sin(\phi) = \frac{1}{h_\phi} \frac{\partial \Phi}{\partial \phi}. \quad (3)$$

Ekv. (??) ovan ger ($h_r = 1$),

$$\frac{\partial \Phi}{\partial r} = r \sin^2(\theta) \cos^2(\phi) \Rightarrow \Phi = \frac{1}{2} r^2 \sin^2(\theta) \cos^2(\phi) + C_1(\theta, \phi) \quad (4)$$

---

¹Obs. att orienteringen är ospecificerad, och därför är svaret $\hat{\mathbf{n}} = -(1, 0, 1)/\sqrt{2}$ lika bra.

där C_1 är oberoende av r . Det och Ekv. (??) ovan ger ($h_\theta = r$)

$$\begin{aligned} \frac{1}{r} \frac{\partial \Phi}{\partial \theta} &= \frac{1}{r} \frac{\partial}{\partial \theta} \left(\frac{1}{2} r^2 \sin^2(\theta) \cos^2(\phi) + C_1(\theta, \phi) \right) = \\ &= r \sin(\theta) \cos(\theta) \cos^2(\phi) + \frac{1}{r} \frac{\partial C_1(\theta, \phi)}{\partial \theta} = r \sin(\theta) \cos(\theta) \cos^2(\phi) \end{aligned}$$

dvs.,

$$\frac{\partial C_1(\theta, \phi)}{\partial \theta} = 0 \Rightarrow C_1(\theta, \phi) = C_2(\phi)$$

där C_2 är oberoende av r och θ . Detta, Ekv. (??) och (??) ovan ger² ($h_\phi = r \sin(\theta)$),

$$\begin{aligned} \frac{1}{r \sin(\theta)} \frac{\partial \Phi}{\partial \phi} &= \frac{1}{r \sin(\theta)} \frac{\partial}{\partial \phi} \left(\frac{1}{2} r^2 \sin^2(\theta) \cos^2(\phi) + C_2(\phi) \right) = \\ &= -r \sin(\theta) \cos(\phi) \sin(\phi) + \frac{1}{r \sin(\theta)} \frac{dC_2(\phi)}{d\phi} = -r \sin(\theta) \cos(\phi) \sin(\phi), \end{aligned}$$

dvs.,

$$\frac{dC_2(\phi)}{d\phi} = 0 \Rightarrow C_2(\phi) = C \text{ (konstant).}$$

Det visar att $\mathbf{A} = \text{grad}\Phi$ där

$$\Phi = \frac{1}{2} r^2 \sin^2(\theta) \cos^2(\phi)$$

(obs. C ovan var godtycklig, och vi satte $C = 0$).

(b) Obs. att Φ ovan i kartesiska koordinater är lika med $\Phi = x^2/2$, och med $P = (0, 0, 0)$ och $Q = (2, 0, 0)$,

$$\int_{\Gamma} \mathbf{A} \cdot d\mathbf{r} = \Phi(Q) - \Phi(P) = 2^2/2 - 0 = 2.$$

Anmärkning: Det finns många olika sätt att lösa uppgiften. T.ex. kan man lösa (a) genom att beräkna $\text{rot}\mathbf{A}$, som ger $\text{rot}\mathbf{A} = (0, 0, 0) \Rightarrow \mathbf{A}$ har skalär potential, eller (b) genom att bestämma en parameterframställning av linjen Γ i någon typ av koordinater men det kan bli ganska mycket job. Man kan också lösa uppgiften genom att visa att $\mathbf{A}$ i kartesiska koordinater är lika med $\mathbf{A} = x\mathbf{e}_x = (x, 0, 0)$ (genom att stoppa in $\mathbf{e}_r, \mathbf{e}_\theta, \mathbf{e}_\phi$), som gör resten av uppgiften nästan trivial.

6. (a)

$$\begin{aligned} \text{Flödet} &= \oiint_S \mathbf{A} \cdot d\mathbf{S} = \iiint_{\mathbf{K}} (\nabla \cdot \mathbf{A}) dx dy dz = \\ &= \iiint_{\mathbf{K}} \underbrace{\left(\frac{\partial}{\partial x} 2x^2 + \frac{\partial}{\partial y} y + \frac{\partial}{\partial z} (z + x) \right)}_{4x+2} dx dy dz = \int_0^1 dx \int_{y^2+z^2 \leq 1} dy dz (4x + 2) = \\ &= \int_0^1 dx (4x + 2)\pi = \pi [2x^2 + 2x]_0^1 = 4\pi. \end{aligned}$$

---

²obs. att vi nu kan skriva $dC_2/d\phi$ därför att C_2 är en envariabelfunktion

(b)

$$\text{Flödet} = \iint_{S_1} \mathbf{A} \cdot d\mathbf{S} + \iint_{S_2} \mathbf{A} \cdot d\mathbf{S} + \iint_{S_3} \mathbf{A} \cdot d\mathbf{S}$$

där

$$S_1 : x = 0, \quad y^2 + z^2 \leq 1, \quad d\mathbf{S} = (-1, 0, 0)dydz$$
$$\iint_{S_1} \mathbf{A} \cdot d\mathbf{S} = \iint_{y^2+z^2 \leq 1} (0, y, z) \cdot (-1, 0, 0)dydz = 0;$$

$$S_2 : x = 1, \quad y^2 + z^2 \leq 1, \quad d\mathbf{S} = (1, 0, 0)dydz$$
$$\iint_{S_2} \mathbf{A} \cdot d\mathbf{S} = \iint_{y^2+z^2 \leq 1} (2, y, z+1) \cdot (1, 0, 0)dydz =$$
$$= 2 \int_{y^2+z^2 \leq 1} dydz = 2\pi;$$

$$S_3 : 0 \leq x \leq 1, \quad y = \cos(u), \quad z = \sin(u), \quad 0 \leq u \leq 2\pi$$
$$d\mathbf{S} = \pm \frac{\partial \mathbf{r}}{\partial x} \times \frac{\partial \mathbf{r}}{\partial u} dxdu = \pm (0, \cos(u), \sin(u))dxdu,$$

$\hat{\mathbf{n}}$ utåt $\Rightarrow d\mathbf{S} = +(0, \cos(u), \sin(u))dxdu$, och

$$\iint_{S_3} \mathbf{A} \cdot d\mathbf{S} = \iint_{\substack{0 \leq x \leq 1 \\ 0 \leq u \leq 2\pi}} (2x^2, \cos(u), \sin(u) + x) \cdot (0, \cos(u), \sin(u))dxdu =$$
$$= \int_0^{2\pi} du \int_0^1 dx(1 + x \sin(u)) = 2\pi.$$

$\Rightarrow$

$$\text{Flödet} = 0 + 2\pi + 2\pi = 4\pi.$$

7. $\mathbf{B} = \nabla \times \mathbf{A}$ och ledningen ger

$$B_x = \frac{\partial}{\partial y} A_z - \frac{\partial}{\partial z} A_y \quad \Rightarrow -x = -\frac{\partial}{\partial z} A_y \quad (5)$$

$$B_y = \frac{\partial}{\partial z} A_x - \frac{\partial}{\partial x} A_z \quad \Rightarrow 0 = 0 \text{ (o.k.)} \quad (6)$$

$$B_z = \frac{\partial}{\partial x} A_y - \frac{\partial}{\partial y} A_x \quad \Rightarrow 2x + z = \frac{\partial}{\partial x} A_y. \quad (7)$$

Ekv. (??) ger $A_y(\mathbf{r}) = xz + C_1(x, y)$, och med (??),

$$2x + z = \frac{\partial}{\partial x} (xz + C_1(x, y)) = z + \frac{\partial}{\partial x} C_1(x, y) \Rightarrow \frac{\partial}{\partial x} C_1(x, y) = 2x$$

som ger $C_1(x, y) = x^2$, t.ex. (vi sätter integrationkonstanten till 0 därför att vi bara behöver en vektorpotential). Detta visar att $\mathbf{A}(\mathbf{r}) = (0, xz + x^2, 0)$ är ett vektorpotential till $\mathbf{B}$.

Med $\mathbf{B} = \nabla \times \mathbf{A}$ och Stokes' sats,

$$\iint_S \mathbf{B} \cdot d\mathbf{S} = \iint_S \nabla \times \mathbf{A} \cdot d\mathbf{S} = \oint_C \mathbf{A} \cdot d\mathbf{r}$$

som visar att flödesintegralen ovan bara beror på randen C till S (orienteringen är enligt högerhandsregeln).

Om $S : z = 1 + (x^2 + y^2 - 1)^2$, $x^2 + y^2 \leq 1$ så är randen till S $C : x^2 + y^2 = 1$, och C kan parameteriseras genom $x = \cos(u)$, $y = \sin(u)$, $z = 1$, och $0 \leq u \leq 2\pi$. Högerhandsregeln ger $u : 0 \rightarrow 2\pi$ (moturs), motsvarande $\hat{\mathbf{n}}$ uppåt. Flödesintegralen blir därför,

$$\begin{aligned} \iint_S \mathbf{B} \cdot d\mathbf{S} &= \oint_C (0, xz + x^2, 0) \cdot d\mathbf{r} = \int_0^{2\pi} (x(u)z(u) + x(u)^2) \frac{dy(u)}{du} du = \\ &= \int_0^{2\pi} (\cos(u) + \cos^2(u)(-\cos(u))) du = - \int_0^{2\pi} [\cos^2(u) + \cos^3(u)] du = \\ &= - \int_0^{2\pi} \cos^2(u) du = -\pi \end{aligned}$$

därför att $\int_0^{2\pi} \cos^3(u) du = 0$ [som visas genom symmetribetraktelser, t.ex.,

$$\begin{aligned} \int_0^{2\pi} \cos^3(u) du &= \int_{-\pi}^{\pi} \cos^3(u) du \quad [\text{p.g.a. periodiciteten av } \cos] \\ &= \int_0^{2\pi} \cos^3(t - \pi) dt \quad [\text{variabelbyte: } u = t - \pi] \\ &= - \int_0^{2\pi} \cos^3(t) dt \quad [\cos(t - \pi) = -\cos(t)] \end{aligned}$$

som visar att $\int_0^{2\pi} \cos^3(u) du = - \int_0^{2\pi} \cos^3(u) du$].